

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ «ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ»

Τ Α Σ Υ Μ Α Ϊ Κ Α

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΧΑΒΙΑΡΑ

ΑΘΗΝΑ 1989

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

I. M. XATZHΦΩΓH

ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

ΝΕΟΦΥΤΟΣ Ο ΣΥΜΑΙΟΣ

(β' μισό 18ου αί.)

Ένας από τους σημαντικότερους μεταβυζαντινούς άγιογράφους τής Σύμης είναι άσφαλώς ο ιερομόναχος Νεόφυτος ο Συμαίος, πού ή άκμή του βρίσκειται στόν 18ο αιώνα και ή δράση του άπλώνεται και σέ πολλά από τά ύπόλοιπα Δωδεκάνησα, όπως είναι ή Ρόδος, ή Τήλος, ή Κάρπαθος και ή Νίσυρος. Ο Νεόφυτος μαζί με τόν Γρηγόριο τόν Συμαίτο, τόν περίφημο Άγιογράφο τής Παναγίας τής Λίνδου, πού επίσης έδρασε σέ γειτονικά νησιά, άποτελούν δυό από τίς πιό χαρακτηριστικές μορφές τής καλλιτεχνικής σχολής τής Σύμης κατά τόν παραπάνω αιώνα¹, πού καλύπτει κατά τόν 18ο αί. τίς ανάγκες όχι μόνο τής Ίδίας, αλλά και τών γύρω νησιών. Προσηλωμένοι στην όρθόδοξη βυζαντινή άγιογραφική παράδοση, έχουν μιá πηγαία λαϊκότητα, πού προσδιορίζει και τήν έντοπιότητά τους.

Στή Ρόδο, όπως είναι γνωστό, ο Νεόφυτος έχει φιλοτεχνήσει τίς τοιχογραφίες (1781) στό καθολικό τής Μονής Έλεούσας στίς Καλυθίες, πού σήμερα είναι ναός στρατοπέδου. Ο Χάρης Κουτελάκης έχει εκδώσει με άκρίβεια τό κείμενο τής πεντάστιχης έπιγραφής στην κόγχη του βόρειου τοίχου του ναού, στην όποία μνημονεύεται ο Άγιογράφος μας:

*«ΑΝΙΣΤΟΡΙΘΗ ΟΥΤΟΣ Ο [Θ]ΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ
ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΕΥΛΟΓΗΜΕ/
ΝΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΚΑ[Δ]ΟΥΜΕΝΗΣ ΕΛΕΟΥΣΗΣ
ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑ/
ΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ [ΚΥΡ] [ΝΕ]ΟΦΥΤΟΥ [ΔΑ]ΠΑΝΗΣ*

---

1. Βλ. Ηλία Κόλλια: «Έχνογράφημα τής Τήλου», Δωδεκανησιακά Χρονικά, 3(1975), σσ. 37 - 38.

[ΔΕ] ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥ/
[Ο]ΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑ[ΝΙ]Ε[Ρ]ΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΡΟΔΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
[ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ
ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ ΑΨΠΑ/
[ΚΑ]Τ[Α] ΜΗΝΑ ΑΥ[ΓΟΥ]ΣΤ[Ι]ΟΝ ΧΕΙΡ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΙΕΡΟΜΟ-
[ΝΑΧΟΥ
ΤΟΥ ΑΠΟ ΣΥΜΗΣ»².

“Έξι χρόνια αργότερα (1787), ο Νεόφυτος ιστόρησε την Κοίμηση τῆς Παναγίας στὸ Μικρὸ Χωριὸ τῆς Τήλου³. Ἐχει ἐπίσης ἐργασθεῖ στὴν Κάρπαθο ἀγιογραφώντας ναοὺς στὸν Ὀλυμπο καὶ τὸ Μεσοχώρι⁴. Στὴ Νίσυρο, ὁ Νεόφυτος φέρεται κατὰ τοὺς Χάρη Κουτελάκη - Σταῦρο Κέντρη, νὰ ἔχει φιλοτεχνήσει τὶς τοιχογραφίες τῆς Μονῆς Ἄρμα καὶ τοῦ ναοῦ στὶς Σιῶνες Νισύρου (1733)⁵.

Ὁ τεχνίτης δὲν ἔκανε μόνον τὰ πρῶτά του βήματα στὸ νησί του. Ἐκεῖ ἐπέστρεψε καὶ πιστεύω ὅτι ὁ Νεόφυτος εἶναι πιθανώτατα ὁ ἀγιογράφος τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Πανοριμίτη. Σ’ αὐτὸ μᾶς ὁδήγησε ἡ ἐπιγραφή (1792), ποὺ βρισκεται στὴν ἀσπίδα τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ καὶ ποὺ ἐκδίδομε γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ:

«ΑΝΙΣΤΟΡΗΘΗ ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΕΡΗΜΙΩΤΗ
ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΟ-
[ΜΟΝΑΧΩΝ
ΔΑΠΑΝΗ, ΔΕ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΡΟΔΟΥ
ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
[ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟΥ
ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ, ΑΨΥΒ' ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΙΟΥΛΙΟΝ
ΧΕΙΡ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΟΥ
ΤΩΝ ΑΠΟ ΣΥΜΗΣ».

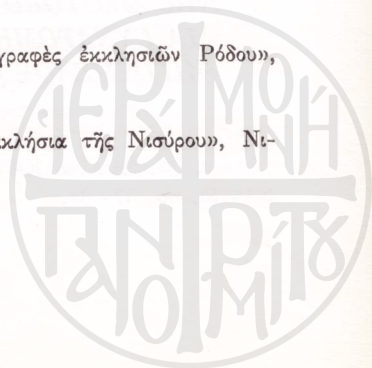
“Ὅπως καὶ στὴν Ἑλεοῦσα, ἔτσι κι ἐδῶ σημειώνεται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο:

2. Πρβλ. Χάρη Κουτελάκη: «Κτητορικὲς ἐπιγραφές ἐκκλησιῶν Ρόδου», Δωδεκανησιακὰ Χρονικά, 3(1977), σελ. 56.

3. Βλ. Κόλλια, ὅπ. παρ., σελ. 37.

4. Βλ. Σταῦρου Κέντρη: «Ἐκκλησίες καὶ ζωικλήσια τῆς Νισύρου», Νισυριακά, 8(1982), σελ. 66.

5. Βλ. Κέντρη, ὅπ. παρ., σσ. 65 - 67.

«ἀπὸ Σύμης». Οἱ τοιχογραφίες, ἐξ ἄλλου, ποὺ σώζονται ἢ κάπως διακρίνονται στὸν Πανορμίτη, μοιάζουν μ' ἐκεῖνες τῆς Ἐλεούσας στὶς Καλυθίδες. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἐκεῖ ὁ Νεόφυτος ἔχει φιλοτεχνήσει δίκην εἰκόνας, ὁλόσωμη μεγάλη ἀγιογραφία τοῦ Πανορμίτη, ποὺ ἀνακαλεῖ ἀκριβῶς τὸ θαυματουργό του εἰκόνημα στὸ Καθολικὸ τῆς μονῆς του στὴ Σύμη.

Ἄν πράγματι εἶναι ὁ ἀγιογράφος στὴ Νίσυρο τὸ 1733 —ἔχω γι' αὐτὸ ζωηρὲς ἀμφιβολίες, εἶναι πολὺ νωρὶς— τότε στὸν Πανορμίτη, βρῖσκεται στὰς δυσμὰς τοῦ βίου του. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἐπικουρεῖται ἀπὸ τὸν Κυριάκο, γνωστὸ Συμαῖο ἀγιογράφο, ὅπως καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Νικήτας καὶ Μιχαὴλ Καρακαστήδες⁶, ποὺ θεωροῦνται ὡς οἱ ἀγιογράφοι τοῦ Πανορμίτη, τοῦ Νεοφύτου ἀγνωσμένου πλήρως καὶ σὲ χρονολογίες σαφῶς λανθασμένες ἀπὸ τοὺς ὡς σήμερα μελετητὲς τοῦ μνημείου, ἐρήμην τῆς ὑπάρχουσας ἐπιγραφῆς!

Ἔτσι ὁ Κ. Φαρμακίδης καὶ ἡ Ἁγ. Καρακατσάνη μᾶς πληροφοροῦν ὅτι οἱ τοιχογραφίες τοῦ Πανορμίτη, «εἶναι ἔργα τῶν Συμαϊκῶν ἀδελφῶν Νικήτα καὶ Μιχαήλου Καρακαστήδων, καμωμένα στὰ 1783, ὅπως σημειώνει ἡ ἐπιγραφή ποὺ διατηρεῖται πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο»⁷. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἐπιγραφή (ἀκριβέστερα στὰ δεξιά τῆς εἰσόδου γιὰ τὸν εἰσερχόμενο) ἀναφέρεται στὴν ἀνέγερση καὶ ὄχι στὴν ἀγιογράφηση τοῦ Καθολικοῦ, γιὰ τὴν ὁποία ὑπάρχει ἰδιαίτερη ἐπιγραφή. Καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ οὔτε τὴ χρονολογία τῆς (1792), οὔτε τὰ μνημονευόμενα ὀνόματα τῶν ἀγιογράφων τῆς Μονῆς: Ἱερομόναχος Νεόφυτος καὶ Κυριάκος οἱ Συμαῖοι.

---

6. Βλ. Μιχαὴλ Σκευοφύλακα: Ὁ Πανορμίτης καὶ ἡ περιώνυμη μονὴ του, Ἀθήνα 1965, σελ. 41. Κώστα Φαρμακίδης: «Ἡ Τέχνη καὶ οἱ Συμαῖοι τεχνίτες», Δωδεκανησιακὰ Χρονικά, 2(1974), σελ. 346.

7. Πρβλ. Κώστα Φαρμακίδης - Ἀγάπης Καρακατσάνη: Σύμη - Ὀδηγός, Ἀθήνα 1975, σελ. 45.